

Redogörelse för innehållet i operan Achnaton

Text: Marinus Börup

Musik: John Fernström

Efter uvertyren går ridån upp för prologen:

Mörker över scenen. Endast konturer anas. I en glimt av månen avtecknar sig en ruinhög – Atonstaden – som åter försvinner och sedan, i fullt ljus, den pelarhall i vilken första akten försiggår. Så småningom alltmera dämpad och överklig belysning så att man vid aktens början klart förnimmer ställets identitet fast scenen är i mörker. Medan detta försiggår sjunger kören:

I Aartusinder gemt
under Örkensandet
med Navnet forbandet
forraadt, forglemt –
mens Tiderne fo'r
med Rige paa Rige
som Örkenspaar
under Krige, Krige –
slumred det første
Menneskeord
af Guddomen sagt
som Saed nedlagt
af den største
med kongelig Magt
om Fred paa Jord.

Så börjar första akten. Scenen är alltså en av Faraos Tempelhallar, en pelargård öppen mot solens uppgång. Som skuggor skyntar man präster och tempeltjänare på väg till morgongudstjänsterna. I förgrunden en skrivare och en budbärare. Mellan dessa båda utspinner sig en dialog. Budbäraren önskar framlägga rapporter om gränsoroligheter, men uppehålls av skrivaren.

Farao med familj och följe, bl a fackelbärare, anländer för att i soluppgången hylla solguden Athon. Achnathons solhymn – ordagrant översatt – beledsagar morgonoffret. När Farao avskedar uppvaktningen, vill budbäraren överlämna sitt budskap men hålls tillbaka av skrivaren.

Den nu följande familjeidyllen i farao Achnathons familj innehåller bl a ett ariost parti för Nefertiti: ”Den Herre med sin Frue. Adonis med Astar” och avslutas med en danslek: ”Der var en gang en gammel Mand”.

Dansleken avbrytes av nubiskan Para som störtar in och anropar Farao om räddning. Hon, som är en bortrövad prinsessa av det nubiska kungahuset, har fängslats för giftmord. I stället för att underteckna dödsdomen drar Farao ett streck över densamma och förklarar samtidigt att så skall också den blodtörstige och hämndgirige Ammons namn utslätas. Själv ändrar han sitt namn från Amenhotep till Achnathon. Icke Ammon utan Aton, den milde och förbarmande är han gud.

Achnaton ger Para sin förlåtelse. Han står fast häruti även sedan han upplysts om att den mördade är hans egen syster Baketaton.

Första akten avslutas med den högtidliga sorgeprocessionen till Bakatavons dödsläger.

Andra akten börjar med en nocturne på Nefertitis tempelö. Scenen är en park med små tempelboningar mellan träden. Trädgården ligger i månljus som efterhand tilltager. Slavinnorna dansar månskensdansen. Den avbrytes av trumpetstötter. Tre hövdingar, som önskar rådslå, har anlänt. Hövdingarna är Horemheb, Faraos överbefälhavare, Mahu, Ammons överstepräst, och Meryra, överstepräst i Faraos nya Atonreligion. Horemheb låter Farao utan omsvep få del av de budskap rörande gränsoroligheter som hittills undanhållits honom. Hela det egyptiska väldet håller på att falla sönder. Farao står fast vid sin frids- och kärleksreligion. Han vägrar tillgripa vapenmakt. Nefertiti framhåller kvinnans och moderns syn på strid och blodsutgjutelse. Hon förvägras av Mahu att som kvinna deltaga i beslutet. Farao befäller honom tiga och tvingar de rådpläggande på knä. Hans domslut blir:

Ikke et Fartøj, ikke en Baad,
Ikke en eneste vaebned Mand

Skal i Syrien Ufreden fremme.

Efter slutad rådgivning fortsätter nocturnen. Achnathon och Nefertiti avlägsnar sig långsamt. Näktergalssång på avstånd. I den månbelysta trädgården skymtas Jetro. Han visslar en signal som kallar fram Para. Det visar sig att han är en barndomsvän av hennes egen stam. Han har nu blivit präst i Faraos nya religion, men vill locka Para att fly. Tillsammans skulle de sluta sig till de vandrande habirustammarna: ”Jag er Hyrdedrengen, du Prinsessen – Vi tillsammans skaber Eventyret”.

Han smyger sig emellertid bort, när Horemheb och Mahu uppträder. De vädjar till Paras känslor för sitt land och sitt folk. De önska att hon skall förgifta Faraos. Para bekänner sin kärlek till Achnathon. Men hon vet att den är hopplös. Hon vet emellertid också att han byggt sitt liv på en dröm – drömmen om fred och kärlek.

”Skulde han lønnes med Døden,
da maatte det ske for att fri
hans Sjael for at vagne til Nøden
naar Drømmen nu snart er forbi.”

Akten avslutas med en terzett, i vilken de sammansvurna döma Achnathon till döden.

Tredje akten börjar i Atontemplets stora tempelgård, där hovet församlats tillsammans med menigheten. En hetsig ordväxling uppstår mellan motståndare och anhängare till Faraos nya kärleksreligion. Para förklarar att Achnathon måste dö, vilket föranleder Jetro att utbrista:

”Para, du! hvem han har givet som en Naadegavet Livet!

På vilket Para svarar:

”Ja, jeg elsker ham den største
Guds Forkynder, Verdens første!
Denna Sjael skal ikke myrdes
Af den kolde Tvivl, men salig
I et Smil kun slumre hen!
Lad mig selv i Mulm forsvinde,
Blot hans Skikkelse maa skinne,
Ung og glad staa frem igen,
Straalende for Verdens Minde!

Så inträder kungafamiljen och hyllas av de församlade med en hyllningskör, vars text är en översättning ur Achnathons solhymn. Efter ett upprört replikskifte mellan Achnathon och de båda stridsivrarna Mahu och Horemheb faller så den sistnämndes replik:

”Faraos maa

nu enten kæmpe for Aegyptens Land
eller betro sin Magt en kreftig Mand!

Achnathon som ser allt vad han kämpat för störta samman, uppdrager åt Horemheb att rädda riket, drottningen och de små kungabarnen. Han förstår att han därmed också dömt sig själv till döden och uppmanar Horemheb: Du Mand, kom her!

Se, mit Bryst er blottet for dit svaerd!

Hvorfor knaeler du for mig, en død!

Giv det faldne Vildt dit Naadestød!

Då Horemheb vägrar, hämtar man en slavinna med en giftdryck. Då Achnathon skall gripa giftbägaren, rycker han i stället undan slöjan, som döljer slavinnans ansikte. Det är Para. Efter några upprörda repliker tömmer han bägaren. Slutscenen utspelas mellan Achnathon och Nefertiti, som nu blir ensamma framför Faraos mumiekista. Tillsammans läser de slutligen den av Achnathon själv författade bönen som återfunnits på hans kista. Full av förtvivlan ropar han ut de sista orden:

Raab mit Navn i Evighed, og de skal aldrig gaa tabt!”

Nefertiti blir sittande nedböjd över hans lik, medan mörkret hastigt faller på.

Efterspel: Mörker över scenen. Hela rummet fylles långsamt med långa perspektiv. Spökaktigt utan ljud störta tempel och murar samman. I ett skymt av månen bakom jagande skyar tecknar sig Atonstadens kontur, som dock strax försvinner i mörker. Sandstormen stiger. Man ser åter ett skymt av staden – nu en sandhög. Då tändes på den mörka himlen en strålände stjärna över sandhögen, medan osynliga stämmor sjunger.

/ Se Prologen /